

دستور جلسه: تکمیل و اتمام بحث طرح‌های مرتعداری (مسائل اکولوژیکی، اقتصادی و اجتماعی)

حاضرین: دکتر ارزانی (استاد دانشگاه تهران)، دکتر افتخاری (عضو هیات علمی موسسه تحقیقات جنگلها و مراتع)، مهندس زهدی (شورای عالی جنگل و مرتع)، مهندس احمد دلاوری (رئیس اداره مرتع استان خراسان رضوی)، دکتر باغستانی (عضو هیات علمی مرکز تحقیقات یزد)، مهندس پویا (دبیر کانون انجمن صنفی مرتعداران کشور)، مهندس خادم (انجمن صنفی مرتعداران استان مرکزی)، مهندس مسعود والی (انجمن صنفی دامداران ارومیه)، دکتر نعمت ا...ی (سازمان امور عشایر)، دکتر رزاقی (سازمان جنگلها و مراتع)، سرکار خانم دکتر رضوی و سرکار خانم مهندس اژدری (شرکت سنستا).

غایبین: مهندس یآوری، مهندس بهزاد (دفتر امور مراتع سازمان جنگلها و مراتع)، مهندس فیاض، دکتر آزادی (اداره منابع طبیعی اصفهان)، مهندس قزل‌سفلو (مدیر کل اداره منابع طبیعی گلستان)، مهندس علیزاده، مهندس مقیمی (بازنشسته سازمان جنگلها و مراتع)، مهندس علمدار (نایب رئیس کانون مرتعداران کشور)، مهندس یوسفی (مدیر کل اداره منابع طبیعی استان مرکزی).

نظرات ارائه شده در جلسه:

- طرح‌های مرتعداری از سه بعد مهم اکولوژیکی، اجتماعی و اقتصادی در این جلسات مورد نقد و بررسی واقع شدند. باید در این جلسه هر یک از این ابعاد با ذکر نکات مهم جمع بندی شوند. از روزی که اعتبارات طرحها قطع شد و تهیه طرح‌های مرتعداری به عهده مردم افتاد، استقبال از اجرای طرح‌های مرتعداری در کشور کم شد. شواهد و تجربیات ثابت کرده است که بدون مشارکت بخش دولتی، بسیاری از طرح‌های مرتعداری در نقاط مختلف کشور به دلایل مختلف از جمله بنیه ضعیف اقتصادی دامداران قابلیت اجرایی ندارند. مدیریت خشکسالیها در مراتع کشور بحث مهمی می باشد. باید با اصول مدیریتی صحیح مانند محاسبه ظرفیت دراز مدت چرا خشکسالی ها را در مراتع مدیریت کنیم. تا هم مراتع تخریب نشود و هم دامداران مجبور نباشند تعداد دام خود را خیلی بیش از اندازه کم کرده و دچار زیان اقتصادی گردند (دکتر ارزانی).

بخش اول: مباحث اکولوژیکی

- برآورد دقیق تولید در طرح‌های مرتعداری از موارد بسیار مهم در مدیریت اکولوژیکی مراتع می باشد. زیرا با رعایت ظرفیت چرا اصلی ترین هدف طرح‌های مرتعداری که حفظ و بهبود وضعیت مراتع کشور می باشد؛ تا حدود زیادی تامین خواهد شد. برای این کار دو راه وجود دارد اول اینکه ظرفیت دراز مدت مراتع محاسبه گردد و بر اساس آن تعداد دام مجاز تعیین شود که این کار مستلزم داده برداری طولانی، هزینه بالا، نیروی متخصص زیاد و .. می باشد که در صورت امکان روش بهتری می باشد. البته دو نکته مهم در این زمینه وجود دارد اول اینکه با توجه به اهمیت موضوع انتظار می رود این کار توسط مدیران کشور انجام شود و دوم اینکه می توان از آمار طرح‌های مشابه قبلی برای این کار نیز استفاده کرد تا هزینه ها کاهش یابد. روش دوم بررسی شدت خشکسالی در هر سال و کاهش تعداد دام بر اساس شدت خشکسالی می باشد که بسیار آسانتر و اجرایی تر است. برای این کار باید مقدار کاهش بارندگی سال مورد نظر با میانگین سی ساله منطقه مقایسه شود و بر اساس آن شدت خشکسالی (خفیف، متوسط، شدید) تعیین گردد و سپس اقدام به کاهش تعداد دام شود (دکتر افتخاری).

- ۸۵ درصد متخصصان عقیده دارند که طرح‌های مرتعداری باید بر اساس الگوهای اکولوژیکی تعریف، تعدیل و به روز شوند. اساس طرح‌های مرتعداری باید بر اساس مرتع باشد نه دام. جوامع گیاهی در اثر خشکسالی دچار تغییرات کم تا زیاد شده و باید مدیریت بهره

برداری هم بر اساس تغییرات اقلیمی تغییر پیدا کند. تغییرات الگوی بارشی از زمستان به بهار شاید برای مراتع بهتر باشد. باید به دنبال روشهایی باشیم تا از مدل‌های اقلیمی و تصاویر ماهواره ای تولید و ظرفیت مرتع را حساب کنیم (مهندس زهدی).

- تغییر اقلیم و نوع و شدت اثر آن در مراتع باید مورد پژوهش قرار گیرد و بخش پژوهش و تحقیقات این کشور نوع اثر (مثبت و منفی)، شدت اثر، گونه های هدف و ... را مشخص نماید. همه مرتعداران دامدار می باشند لذا نمی‌توان مرتعداری را در ایران بدون دام فرض کرد. باید برای مدیریت صحیح مراتع ایران مدلی ارائه داد که دام حتما جزئی از مدل باشد یا به عبارتی دام حتما در مدل مدیریت مرتع لحاظ گردد (حداقل تا دو دهه پیش رو). هر مدلی که باعث افزایش درآمد در دامداری شود قطعا برای مرتعدار کشور موثر خواهد بود. مرتعی خاصی را مورد ارزیابی قرار دادیم. و مشخص شد تولید آن از ۲۶ تا ۷۵۰ کیلوگرم در یک مکان (در یک مکان ثابت از آن مرتع) و در یک زمان ثابت (مثلا ۱۵ خرداد هر سال) در سالهای مختلف متفاوت بوده است. لذا قطعا ظرفیت یکسال هر مرتع قابلیت تعمیم به سالهای دیگر را نخواهد داشت (دکتر ارزانی).

- شرایط کشور ما نسبت به مراتع کشورهای اروپایی ناپایدار تر و متغیر تر است. لذا باید در یک شرایط سخت اعمال مدیریت کرد. به عبارت دیگر باید شرایط سخت محیطی را مدیریت نمود. عشایر طالش در خشکسالی ها راهکارهایی دارند مانند بیشتر ماندن در مراتع میان بند (از ۱۰ روز به یک ماه)، کاهش تعداد دام و ... کاهش سطح مراتع، عدم وجود همکاری جمعی و میل به بهره برداری فردی، عدم وجود گله های اقتصادی (گله با تعداد اقتصادی که ۵۰۰ راس گوسفند می باشد) باعث غیر اقتصادی شدن دامداری و سخت شدن اجرای اصول مدیریت مرتع می شود. باید مدیریت خشکسالی در کشور ناپایداری چون ایران قوی بوده و قوی و موثر عمل نماید. باید از دانش بومی عشایر در نقاط مختلف در زمینه خشکسالی استفاده شود زیرا آنها در گذشته در شدیدترین خشکسالیها تاب آورده اند و آنرا مدیریت کرده اند (مهندس اژدری).

- در گذشته عشایر بدون در نظر گرفتن آمادگی مرتع و ظرفیت آن حتی کوچ هم نمی کردند. و این یعنی عشایر ظرفیت مراتع را تحت مدیریت خود داشته اند. افرادی در هر قوم و طایفه ای مسئول و کارشناس برآورد ظرفیت سالانه بوده اند. همین کارشناسان مدیریت خشکسالی ها را بر عهده داشته اند. لذا می پذیریم که نمی شود به عقب برگشت اما می توان از تجربه و دانش بومی آنها استفاده نمود. باید در طرحهای مرتعداری مدیریت خشکسالی ها لحاظ گردد و برای آن برنامه داشته باشیم. مثلا دامداری دو قطبی می تواند به مدیریت خشکسالی کمک کند (دکتر رضوی).

- در طرح ارزیابی مراتع مناطق مختلف آب و هوایی ایران به مدت ۱۰ سال از بیش از یکصد مرتع مختلف در سطح کشور آمار برداری کامل انجام شد. و قرار بود تعیین ظرفیت دراز مدت مراتع کشور یکی از خروجی های این طرح باشد. در زمانی که نیروی انسانی، بودجه، امکانات، خودرو و ... فراهم بود، این طرح انجام شده است و امکان انجام مجدد آن تقریبا بعید به نظر می رسد. لذا باید از آمار موجود در این طرح به خوبی استفاده نماییم. مثلا در استان یزد در طی این ده سال آمار تولید مراتع با ۲۰ تا ۲۲۰ میلی متر بارندگی برداشت شده است. (دکتر باغستانی).

- در جنبه اکولوژیک باید هم بخش اجرا فعال باشد و هم بخش تحقیقات. یعنی بخش اجرا هم می تواند در مورد موارد فنی خودش در صورت لزوم تحقیق کند. اما قاعدتا بیشتر بار این موضوع روی دوش بخش تحقیقات است. در بیش از ۹۰ درصد مراتع کشور عملیات ممیزی انجام شده است. در ممیزی مرتع میزان تولید به روش تخمینی برآورد می شود و چاره‌ای جز روش تخمین موجود نمی باشد. زیرا به دلیل وسعت مراتع، کمبود کارشناس، کمبود وقت و امکانات و ... کارشناس مجبور است تولید را به روش تخمینی برآورد کند. از طرف دیگر تولید باید حتما سنجیده شود زیرا کارشناس ممیزی باید برای تعداد دامهای مجاز پروانه چرا صادر کند و چاره ای جز

برآورد تولید ندارد. بند ۳۱ دستورالعمل پروانه چرا بیان می‌کند که کارشناس مرتع باید هر ساله تولید مرتع را ارزیابی کند. لذا در قانون ارزیابی سالانه تولید دیده شده است اما اینکه به قانون عمل نمی‌شود چیز دیگری است. بهترین روش در برآورد تولید روشی است که شاخص بارندگی، میزان تولید را برآورد کنیم. مثلاً در حال حاضر اجرا از این قانون استفاده می‌کند که به ازاء کاهش هر ۱ میلی متر بارندگی با کاهش ۱ کیلوگرم علوفه مواجه خواهیم شد (مهندس دلاوری).

- در طرح‌های مرتعداری برآورد تولید به شکل کتابخانه ای می‌باشد و بیشتر عدد سازی است. سیستم طرح‌ها نیز به گونه ای طراحی می‌شود که مرتعدار یا مجری طرح علاقه ای برای مشارکت ندارد و بیشتر بحث رقابت مطرح است (مهندس والی).

- پدیده خشکسالی یک پدیده مستمر است و باید مستمر دیده شود اما متأسفانه در کشور ما خشکسالی جزء حوادث غیر مترقبه است. دانش بومی به این دلیل موفق بود که مستمر بود. اما در حال حاضر برآورد تولید از بخش‌های دانشگاه یا تحقیقات اولاً مستمر نیست، دوماً کتابخانه ای بوده و سوماً با حضور اندک در عرصه مراتع انجام می‌شود. گاهی نیز از نتیجه یک تحقیق زمانی استفاده می‌شود که بسیاری از شرایط (بارندگی، دما، فرهنگ و ...) تغییر کرده است و عملاً کارایی تحقیق را برای هدف مورد نظر کاهش می‌دهد. در طرح مرتعداری باید همه پتانسیل‌های مرتع دیده شود (دکتر نعمت ا...ی).

- در همه مراتع کشور حتماً دام هم وجود دارد. لذا باید همه برنامه ریزی‌ها بر مبنای حضور دام و یا با محوریت دام در مرتع باشد. در گذشته مواردی چون عدم وجود دارو، جاده و ... باعث تلفات دام و تعادل در اکوسیستم می‌شده است. اما اکنون مدیریت انتخاب طبیعی (انتخاب طبیعت) از بین رفته است. یعنی در گذشته مدیریت انسان در کنار مدیریت طبیعت در کنار هم مراتع را مدیریت می‌کرد. در طرح‌های مرتعداری باید هر دو قطب دامداری دیده شود (مهندس خادم).

- باید در طرح‌های مرتعداری مطابق با شرایط جدید اقتصادی- اجتماعی تجدید نظر شود. مسایل فنی در طرح‌ها خیلی اهمیت داده می‌شود اما به مسایل و شرایط اقتصادی و اجتماعی که بسیار مهم بوده و مسایل فنی را نیز تحت الشعاع خود قرار می‌دهند، بها داده نمی‌شود و این مسایل اغلب به خوبی در طرح‌ها لحاظ نمی‌گردند (دکتر رزاقی).

- طرح‌های مرتعداری حتی اگر به شکل مناسب، علمی و صحیح تهیه گردند، در مرحله اجرا با مشکل مواجه بوده و در واقع به خوبی اجرا نمی‌گردند و در مواردی هم اصلاً اجرا نمی‌گردند. طرح‌های مرتعداری نیاز به پایش و ناظر دارند. هر ناظر باید به طور ماهانه به اداره منابع طبیعی و کارشناس مربوطه گزارش دهد. مجری طرح مرتعداری نیز موظف است با ناظر همکاری کامل داشته باشد. ناظر باید هر سال با کمک مجری ظرفیت چرای سالانه را تعیین کند. ناظرین باید بر اساس دستورالعمل انتخاب شوند نه اینکه مرتعدار خودش به سازمان نظام مهندسی برود و ناظر را انتخاب کند. باید ضوابط به جای روابط جایگزین گردند و انتخاب ناظر بر اساس ضوابط و داشتن تخصص مرتعداری باشد. تهیه و نگارش طرح‌ها نیز باید توسط متخصصان خبره مرتع انجام شود نه یک دیپلم یا کارشناس کشاورزی. ناظر بی سواد و کم تجربه بالای جان مراتع خواهد شد و شدت تخریب را نیز بیشتر خواهد نمود (مهندس پویا).

- در بحث نظارت و ناظر باید بسیار دقت نمود که این کار اگر به شکل درست انجام نشود شاید باعث تخریب بیشتر مراتع شده و بدعتی در مراتع بنیان گذاری شود که سال‌های آتی از اجرای این عمل پشیمان شویم. اگر ناظرین زبده و با تجربه نباشند، اگر ناظرین از مرتعدار بابت نظارت پول دریافت کنند و مواردی مشابه این قطعاً باعث شکست این طرح خواهد شد (مهندس اژدری).

- در طرح‌های مرتعداری ظرفیت مرتع باید حتماً محاسبه گردد. ملاک و شاخص در تهیه طرح‌ها تیپ‌های گیاهی هستند. کارشناس ناظر یا تهیه کننده طرح باید ثابت باشد. تولید مرتع را می‌تواند بهره بردار (با آموزش) و یا ناظر محاسبه نماید. بهتر است کلیه ارزیابی

ها در مرتع به عهده ناظرین باشد و ناظرین نیز در همه زمینه های ارزیابی آموزش های لازم را فرا گیرند. باید در تهیه طرحهای مرتعداری همه ظرفیت ها و پتانسیل های یک مرتع (زنبورداری، گیاهان دارویی و ...) لحاظ گردد. ممیزی مرتع نیز کار بزرگی بوده است اما قطعا خالی از نقص نمی باشد. لذا باید نقص های آن برطرف گردد. اصلی ترین اطلاعات در ممیزی مرتع شامل مشخص کردن سطح مرتع، حدود اربعه سامان عرفی، دامداران مجاز و تعداد دام مجاز آنها می باشد. باید خروجی این جلسات منجر به طرحهای تحقیقاتی شود. مثلا طرح بررسی ظرفیت دراز مدت مراتع کشور و یا ارزیابی طرحهای مرتعداری ایران و ... (مهندس زهدی).

- باید بررسی شود که چه افرادی روی چه جنبه هایی از طرحها کار کرده اند و از آنها برای به روز رسانی طرحهای مرتعداری کشور کمک گرفت. قبل از تهیه طرح مرتعداری برای هر عرصه مرتعی باید حتما آن مرتع ممیزی شده باشد. نباید همه هزینه اجرای طرح به یکباره به مرتعدار تحمیل گردد. نظارت و پایش دولت بر طرحهای مرتعداری اصل بسیار مهمی است که باید حتما مد نظر مدیران مراتع کشور باشد. تعیین ظرفیت دراز مدت مراتع کشور نیز از ضروری ترین مسایل مراتع کشور است. مشارکت مرتعداران در همه مراحل تهیه و اجرای طرح باید لحاظ گردد. اولویت باید در تهیه طرحهای مرتعداری اقتصادی یا طرحهای مرتعداری با وسعت زیاد و یا حداقل بالای ۵۰۰ هکتار باشد. باید هزینه های دامداری کاهش و درآمدها افزایش یابد. یکی از راههای رسیدن به این هدف داشتن گله اقتصادی (گله با تعداد دام اقتصادی که ۵۰۰ راس دام می باشد) است (دکتر ارزانی).

بخش دوم: مباحث اجتماعی

- خروجی های اکوسیستمی و محیط زیستی مدیریت مراتع کشور به نفع عموم جامعه است (حفظ خاک، تلطیف هوا، تولید آب و ...) لذا نباید طرحهای مرتعداری به عنوان طرحهای اشتراکی (یعنی طرحی که سود مشترکی برای سازمان جنگلها و مراتع و مرتعدار دارد در حالیکه طبق تحقیقات انجام شده توسط انجمن مرتعداران آمریکا بیش از ۷۵ درصد خدمات مراتع برای عموم جامعه می باشد نه شخص مرتعدار) قلمداد شوند. چرا در پروژه های ذخیره نزولات که سود آن بیشتر عاید جامعه می گردد در طرحهای آبخیزداری پول این پروژه ها را دولت می دهد اما در طرحهای مرتعداری باید این پول را مرتعدار تقبل نماید؟! (مهندس زهدی) و (دکتر باغستانی).

- طرحهای مرتعداری باید به صورت قلمرویی (دارای ییلاق و قشلاق و کوچ) دیده شوند. مشارکت بر اساس اعتماد است و شامل چند طیف است. پایین ترین سطح مشارکت مشارکت مالی یا کاری است که در طرحهای مرتعداری اغلب این نوع مشارکت وجود دارد. بدین صورت که مردم هزینه های تهیه طرح را می پردازند و یا برای اجرای پروژه های احیا مرتع مشارکت می کنند. سطح بالاتر مشارکت، همفکری و مشورت می باشد که شامل مشورت گرفتن دولت از مردم یا ذینفعان در اجرای یک پروژه می باشد. اما اجرای یا عدم اجرای آن کار به موافقت مردم ربطی نخواهد داشت. ضمن اینکه ممکن است نظر مردم مورد استفاده قرار بگیرد یا نگیرد. این نوع مشارکت هم گاه در طرحهای مرتعداری دیده می شود. سطح بالاتر مشارکت رضایت پیشین آزادانه و آگاهانه است. در این نوع مشارکت دولت با مردم در اجرای یک کار مشورت می کند و جنبه های مثبت و منفی پروژه برای مردم مشخص می گردد و پس از آگاهی از تمام جوانب طرح مردم آزادانه راضی به انجام آن هستند یا به عبارتی دولت پروژه را پس از کسب رضایت مردم انجام می دهد. این نوع مشارکت به ندرت در طرحهای مرتعداری دیده می شود. مرحله بعدی، مشارکت در سطح همگردانی (Co-management) می باشد که در این حالت کارها با مدیریت همزمان مردم و دولت انجام می شود. این نوع مشارکت و مراحل بالاتر از آن در طرحهای مرتعداری دیده نمی شود. مرحله آخر مشارکت و بالاترین سطح آن، مدیریت با محوریت جوامع بومی و حمایت دولت می باشد که در حال حاضر سیستم های مدیریتی در منابع طبیعی ایران از این سطح همکاری فاصله زیادی دارند. باید در طرحهای مرتعداری مشارکت را به بالاترین سطح آن رسانده و اعتماد را که زیربنای اصلی مشارکت است در جوامع بومی و مردم محلی تقویت کنیم. باید زمامداری و

اختیارات جوامع محلی افزایش پیدا کند تا شاهد بهبود مدیریت در عرصه مراتع کشور باشیم. اما در حال حاضر با مدیریت دولتی ضعیف روبرو هستیم (مهندس اژدری).

- اگر طرحهای مرتعداری به صورت قلمرویی یا مکمل دیده شوند (یعنی برنامه ۱۲ ماهه مرتعدار در آن دیده شود) بسیاری از مشکلات اجتماعی - اقتصادی دامداران حل می شود. مثلاً مشکل کوچ، میان بند و ... حل می گردد. باید برای مردم بومی نماینده ای در ادارات منابع طبیعی انتخاب شود و اختیاراتی به او داده شود تا مشارکت در معنی کامل خودش انجام شود. اگر این کار انجام شود مشارکت انجام خواهد شد و لاغیر. ضمن اینکه در مشارکت های فعلی موجود (طرحهای مرتعداری) تنها مرتعدار متعهد می گردد و دولت برای خود هیچ تعهدی قائل نمی شود (مهندس خادم).

- مسایل اقتصادی - اجتماعی طرحهای مرتعداری را پیچیده تر می کند و شاید نیاز باشد از متخصصین مختلف در این زمینه کمک گرفته شود. طرحهای مرتعداری فعلی در مراتع غیر روستایی موفق تر بوده است. مراتع روستایی نیاز به الگوی خاص خود دارند. ۶۲ هزار روستا در کشور داریم لذا در کشور به همین میزان مراتع حریم روستا و مراتع روستایی داریم. الگوی طرح مرتعداری شاید در مراتع روستایی خیلی خوب جواب ندهد. در اغلب این مراتع مرتعدار و دامش در تمام سال در مرتع حضور دارند، کوچ وجود ندارد و ... وزارت کشور به این نتیجه رسیده است که سیستم مدیریت دهیاری و شورای اسلامی در مدیریت روستا خوب عمل نکرده است. در بخش مدیریت مراتع نیز شورایی ضعیف ترین حالت مدیریت مراتع کشور است. لذا باید برای حالت های مختلف مراتع روستایی دستورالعمل های خاص خودشان تهیه گردد. در حال حاضر تعداد دام در مراتع روستایی کم شده است. مراتع روستایی می تواند اقتصادی ترین مراتع کشور باشد. زیرا تمام نهاده های تولید اقتصادی (آب، برق، جاده، نیروی انسانی ارزان قیمت و...) در مراتع روستایی وجود دارد. (مهندس زهدی).

- متأسفانه ساختار اجتماعی عشایر و نظام مدیریتی آنها بر مراتع در اثر حوادث دچار تغییر و تحول شده است. تعلق خاطری به دلیل دولتی شدن مراتع در بین عشایر وجود ندارد. باید تعلق خاطر را به هر نحو ممکن به عشایر بازگرداند. در کوههای آلپ کوچ بعد از جنگ جهانی دوم ممنوع بوده است. اما به دلایل مختلف از جمله خالی شدن سکنه، افزایشی میزان بهمن، تعطیل شدن اسکی و ... دوباره احیا شده است (دکتر رضوی).

- باید دو قطب مرتع در طرحهای مرتعداری دیده شود تا مرتعداری اصولی و دامداری اقتصادی گردد. متوسط سطح فعلی مراتع کشور ۹۳ هکتار بر اساس ۹۱۶ هزار خانوار بهره بردار است که به هیچ عنوان اقتصادی نمی باشد. تا سطح مرتع اقتصادی نشود دامداری نیز اقتصادی نخواهد شد. اسکان عشایر امری اجباری نیست و اگر اسکان هم اتفاق بیافتد باید قطب موافق حتماً به دامدار عشایری برسد (دکتر نعمت ا...ی).

- مسایل اجتماعی از مشکلات اصلی طرحهای مرتعداری است. باید در طرحهای مرتعداری تعریف شود که وظایف دولت و مردم در حوزه اجتماعی طرحهای مرتعداری چیست. یعنی باید وظایف هر بخش کاملاً واضح و مشخص باشد. همچنین باید نحوه و چگونگی اجرای وظایف هر بخش نیز مشخص باشد در اینصورت می توان به مشارکت نیز امیدوار بود. در حال حاضر چون وظایف مشخص نبوده و اعتمادی هم نیست، مشارکتی هم وجود ندارد. باید مشارکت و نحوه آن به طور کامل در طرحهای مرتعداری تعریف شود. تا مشارکت در طرحهای مرتعداری به خوبی تعریف و اجرا نشود؛ قطعاً طرحهای مرتعداری موفق نخواهند بود. بهتر است هر روستا یک یا چند نماینده داشته باشد. باید مردم تشکل داشته باشند و هر تشکل (روستایی، عشایری و ...) نیز یک نماینده داشته باشد. باید دولت با نماینده (گان) تشکلها صحبت کند نه همه مردم، چون اساساً چنین کاری امکانپذیر هم نخواهد بود (دکتر رزاقی).

- در بسیاری از موارد ساختار خانواده مرتعدار به هم ریخته است و دیگر مانند گذشته همگی با هم دامداری نمی کنند و تنها پدر خانواده به این کار مبادرت می ورزد. لذا یکی از دلایل غیر اقتصادی شدن دامداری همین مساله کمبود نیروی کارگر رایگان است. باید برخی موارد جدید در طرحها دیده شود. باید برای هر یک از مراتع روستایی و عشایری طرح جداگانه ای نوشته شود چون ویژگیهای اجتماعی متفاوتی دارند (دکتر باغستانی).

بخش سوم: مباحث اقتصادی

- اگر مرتع اقتصادی باشد، فرزند دامدار، حرفه دامداری را ترک نمی کند. متأسفانه امروزه دامداری اقتصادی نیست و اغلب مرتعداران از سر ناچاری و یا علاقمندی و تعصب به این شغل ادامه می دهند. تا گوشت در کشور گران می شود دولت به میزان زیاد گوشت وارد کرده و قیمت گوشت را پایین می آورد. مثال این مورد در سال ۱۳۹۵ می باشد که دولت با واردات گوشت قیمت آنرا از ۱۸ هزار تومان به ۱۵ هزار تومان رساند. چرا دولت از کشاورزان به خوبی حمایت می کند و در حالیکه می تواند گندم را کیلویی ۷۰۰ تومان وارد کند، کیلویی ۱۴۰۰ تومان از کشاورزان می خرد. چرا از گوشت و محصولات دامی حمایت نمی شود و برعکس همواره به طور خواسته یا ناخواسته در راستای نابودی این صنعت حرکت می شود (مهندس پویا).

- ۹۰ درصد بعد اقتصادی مرتعداران تولید گوشت است. دولت در این زمینه از صنعت دامداری نه تنها حمایت نمی کند بلکه با واردات بی رویه گوشت و ممانعت از صادرات آن همواره در جهت نابودی این صنعت حرکت کرده است. در حالیکه سالم ترین گوشت و نزدیکترین گوشت به گوشت ارگانیک در مراتع تولید می شود اما دولت نه از آن برای مصارف داخلی حمایت می کند و نه اجازه صادرات پیوسته آن را می دهد. چرخه تولید تا عرضه گوشت در کشور ناقص و مبهم است. باید این چرخه شفاف، مشخص و معین باشد (مهندس خادم).

- واردات گوشت از کشورهای خارجی، جلوگیری از صادرات پایدار گوشت، سیاستهای اقتصادی غلط و ... باعث غیر اقتصادی شدن دامداری در کشور می گردد (دکتر رضوی).

- از بعد اقتصادی در زمینه مراتع باید به اقتصاد کلان و خرد در این مساله توجه شود. اقتصاد کلان شامل سیاست ها و برنامه هایی می شود که اقتصاد دامداری را به شکل مستقیم تحت تاثیر قرار می دهد. مواردی چون واردات و صادرات و سیاستهای دولتی از این قبیل هستند. اقتصاد خرد شامل مواردی می شود که باعث اقتصادی شدن دامداری در سطح سامان عرفی می شود و به طور مستقیم و ملموس درآمد مرتعدار را افزایش می دهد. مواردی چون رعایت اصول دامداری، گیاهان دارویی و ... اما مهمترین مساله در اقتصادی شدن دامداری شاید بحث اندازه اقتصادی مرتع باشد. در واقع باید روی مرتعی سرمایه گذاری اقتصادی کرد که اندازه اقتصادی داشته باشد. چه از لحاظ سطح، چه از لحاظ میزان تولید، چه از لحاظ تعداد بهره بردار و ... باید در زمینه های اقتصادی با یک متخصص اقتصاد همفکری کرد و از نتایج طرح اندازه اقتصادی هم در این زمینه استفاده نمود (مهندس زهدی).

- سوال اینجاست که بیشتر مراتع کشور کوچک و غیر اقتصادی است و این جلسه چه تصمیمی برای این دسته از مراتع دارد. آیا نمی توان مراتع کوچک را بدون تجمیع و بزرگ کردن سطح اقتصادی نمود (مهندس والی).

- با استفاده چند منظوره در برخی مراتع می توان سطوح غیر اقتصادی را تبدیل به سطوح اقتصادی نمود. مثلاً بخشی از فروش پروانه زنبورداری در هر مرتع به مرتعدار آن تعلق گیرد. البته باید خاطر نشان کرد که حداقل حدود ۲۵ درصد مراتع ایران بسیار غیر اقتصادی است و چاره ای جز فروش و واگذاری پروانه های چرا و بزرگتر نمودن سطح مراتع وجود ندارد (دکتر ارزانی).

- هر بنگاه غیر اقتصادی محکوم به تعطیلی است. چنین فرجامی در انتظار همه مراتع غیر اقتصادی می باشد و روزی رها خواهند شد. در مراتع با سطح کم و وضعیت ضعیف راهی جز تجمیع مراتع و بزرگتر کردن سطح آنها وجود ندارد. مراتع بدون دام نیز محکوم به نابودی هستند. تنها مراتع در سطوح بزرگ و وضعیت خوب کاملاً اقتصادی می باشند. یکی از راههای مهم اقتصادی شدن مرتعداری در سطوح متوسط یا کوچک این است که همه درآمدهای حاصل از استفاده از مرتع (یا بخشی از آن) به مرتعدار تعلق یابد. زیرا حقوق ارتفاقی مرتعدار محسوب می گردد. هر سامان عرفی باید تنها یک متصدی یا مسئول داشته باشد نه اینکه در یک مرتع به سه نفر سه پروانه مختلف بهره برداری بدهند (مهندس خادم).

جمع بندی:

- در این جلسه جمع بندی در واقع همان مصوبات جلسه در سه بخش اکولوژیکی، اجتماعی و اقتصادی برای طرحهای مرتعداری می باشد که شامل موارد زیر است:

- در تهیه طرحهای مرتعداری دو قطب برای دامدار (بیلاق و قشلاق) دیده شود و برای کل سال مرتعدار برنامه ریزی انجام شود. همچنین مدیریت بیمه و خشکسالی نیز در این طرحها لحاظ گردد. در طرحهای عشایری نیز مسیر کوچ نیز مشخص شود و مشکلات احتمالی برطرف گردد.

- اولویت تهیه طرح با توجه به محدودیت نیروی متخصص، بودجه و ... با طرحهای انفرادی و در سطوح اقتصادی باشد. زیرا طرح مرتعداری باید به گونه ای تهیه شود که اقتصادی باشد (سطح مناسب، تولید مناسب، امکان استفاده چند منظوره و ...)

- در تهیه طرح مرتعداری باید دستورالعمل جداگانه ای برای مراتع روستایی و عشایری تهیه گردد. ضمن اینکه در هر دو دسته باید ظرفیت دراز مدت مرتع مد نظر باشد و نظارت و پایش حتما اساس کار باشد.

- تعلق خاطر و اعتماد را باید به جامعه بهره بردار در مراتع بازگرداند. این کار با تعریف مشارکت و تعیین وظایف، اختیارات و حقوق هر یک از طرفین (دولت و مرتعداران) در برنامه ریزی، اجرا و مدیریت مراتع کشور امکانپذیر است. در این راستا باید ضمن تعریف و تعیین وظایف هر بخش، اختیارات جوامع بهره بردار را در مدیریت مرتع بیشتر نموده و کارها را به خود مردم واگذار نمود.

- باید مردم تشکل داشته باشند و هر تشکل (روستایی، عشایری و ...) نیز یک نماینده داشته باشد. دولت باید با نمایندگان تشکلهای در زمینه مدیریت مراتع کشور ارتباط داشته باشد. ضمن اینکه دولت باید در هر سامان عرفی یا در هر چند سامان عرفی یک نماینده خاص داشته باشد.

- دولت باید با اتخاذ سیاستهای کلان به اقتصادی شدن دامداری کمک کند. مثلاً با کنترل واردات و مجوز صادرات پایدار گوشت و سیاستهای مکمل چون خرید تضمینی گوشت به بهبود اوضاع اقتصادی مرتعداران کمک نماید.

- باید همه درآمدهای حاصل از استفاده از مرتع (یا بخشی از آن) به مرتعدار تعلق یابد تا مرتعداری در سطوح کوچکتر اقتصادی شود.

- باید محصولات ارگانیک یا سبز در مراتع دارای خرید تضمینی باشند. ضمن اینکه باید از خام فروشی این محصولات تا حد امکان جلوگیری شود و بعد از فراوری و بسته بندی فروخته شوند.

والسلام.